

Bendrujų kompetencijų ugdymo pavyzdžiai

Parengė Irena Staknienė

Kompetencijų ugdymas mokant dailės

Pakoreguota dailės vidurinio ugdymo bendroji programa skatina mokinius pažinti savo polinkius, remiantis įvairiais šaltiniais, mokyti ieškoti kūrybinių idėjų, fiksuoti jas ir, pasirinkus tinkamą variantą ir atlikimo techniką, kurti ir pristatyti kitiems savo kūrybinės veiklos rezultatą. Programoje daug dėmesio išlieka praeities ir dabarties meninių idėjų kūrybinei interpretacijai bei vertinimui, siūloma pereiti prie integruoto dailės raiškos ir pažinimo proceso bei visuminio estetinio lavinimo. Dailės dalykas skiriamas ne tik kūrybinei raiškai ir dailės reiškinių pažinimui. Dailės pamokose siekiama vizualinės raiškos priemonėmis ugdyti mokinių bendrąsias ir dailės kompetencijas. Tikimasi, kad kiekvienas mokinys, pagal savo išgales, pasieks kuo geresnių rezultatų. Dailės kompetencija įgyjama atliekant užduotis, kurios apima visas kūrybos ir pažinimo sritis: dailės raišką, dailės raiškos ir dailės kūrinių interpretavimą ir vertinimą, vizualiųjų reiškinių pažinimą socialinėje kultūrinėje aplinkoje. Kuriant užduotį ir vertinimo kriterijus įtraukiami ir bendrujų kompetencijų aspektai. Užduotys turi būti įvairiapusės (teikiančios daug ugdymo ir ugdymosi galimybių): skatinančios mokinius kūrybiškai mąstyti ir aktyviai veikti, leidžiančios rinktis įvairius raiškos ir vaizdavimo būdus, teikiančios pasirinkimo galimybių įvairių gabumų mokiniams, leidžiančios bendrauti ir diskutuoti, teikiančios galimybių mokiniams pajusti pasitikėjimą savo jėgomis ir tapti savarankiškiems.

Esminė visam mokinio ugdymo procesui yra **mokymosi mokyti kompetencija**. Kad mokiniai įgytų šią kompetenciją, jie turi jausti poreikį tobulėti ir suvokti, kuo mokymasis yra vertingas. Dailės mokytojui pakankamai sunku palaikyti šį poreikį, kai dalis visuomenės sutapatina dailės mokymą su rengimu menininko profesijai. Mokymosi motyvacijai skatinti labai vertingais tampa susitikimai su dailininkais, parodų lankymas, netradicinės pamokos ir netradicinių metodų taikymas, kuris suteikia galimybę mokiniams pajusti kūrybos džiugesį. Stiprinant mokymosi mokyti kompetenciją mokytojas turėtų aiškiai formuluoti mokiniams jų mokymosi uždavinius (kiekvieną pamoką, atliekant kiekvieną užduotį) ir nusakyti, kokiais būdais reikės jų siekti, kas mokinių darbuose turėtų parodyti, kad tie uždaviniai bus (yra) pasiekti. Pats dailės raiškos ir pažinimo procesas (nuo idėjos iškėlimo iki jos įgyvendinimo ir rezultato apmąstymo) padeda mokiniui įgyti mokymosi mokyti kompetenciją.

Komunikavimo kompetencija labai aktuali šiuolaikinės informacinės visuomenės nariams. Ji suteikia neribotas galimybes išreikšti save, išsakyti mintis, jausmus, be baimės kalbėti apie juos kitiems, pasakoti apie savo kūrybos ir pažinimo procesą. Per dailės pamokas reikėtų prisiminti, kad ne viską galima perteikti žodžiais, todėl nebūtina forsuoti suvokimo pernelyg daug kalbant pačiam mokytojui, pasakojant, rodant. Kartais būtina sudaryti ir tylos pauzes, atokvėpius, padrašinti mokinius, kad jie galėtų susikaupti, pagalvoti, pasvajoti ir tik tada išreikšti savo pamąstymus ir jausenas. Vizualioji komunikacija svarbi ir atpažįstant įvairius kultūrinius kodus, istorines meno citatas.

Mokydamiesi dailės mokiniai randa, kritiškai vertina, apibendrina informaciją apie dailės kūrinius ir vizualiuosius reiškinius. **Pažinimo kompetencija** ugdoma atliekant dailės raiškos ir pažinimo užduotis, kurios skatina mokinius įvairiuose šaltiniuose ieškoti reikiamos informacijos, pasirinkti, derinti tarpusavyje ir praktiškai taikyti įvairius kūrybinės idėjos raiškos būdus (technikas, medžiagas, vaizdavimo ir kompozicinius principus), įsivertinti savo kūrybinius atradimus ir numatyti galimybes juos tobulinti.

Dailės kūriniai suteikia progą susipažinti su praeities epochų menu ir grožio idealais, atpažinti bendražmogiškas įvairių šalių, rasių, skirtingų kultūrų tradicijas, mintis, papročius. Tokiu būdu prisidedama prie socialinės ir psichologinės atskirties mažinimo, realių asmenybės laisvių, stiprinamos vizualinės išvalgos, gilinančios įvairių žmonių, skirtingų kartų tarpusavio supratimą. **Socialinė pilietinė kompetencija** ugdoma, kai mokiniai palaiko draugiškus

santykius, kuria kartu ir bendradarbiauja siekdami bendro tikslo, gerbia ir toleruoja kitokią nuomonę, mokosi valdyti konfliktus ir padeda vieni kitiems.

Kultūrinio sąmoningumo ugdymas – svarbiausias dailės dalyko ugdymo uždavinys. Tačiau **kultūrinė kompetencija** – ne tik paveldo pažinimas ir jo išsaugojimo svarbos suvokimas. Tai autonomiškai dailės dalyko ugdymo uždaviniai, kurie užtikrina estetinę nuovoką ir meno prigimties suvokimą bei gebėjimą išreikšti savo kūrybines idėjas tradicinės ir šiuolaikinės dailės raiškos priemonėmis. Kultūrinio sąmoningumo ugdymo nuostatos įvardijamos dailės Bendrojoje programoje viduriniam ugdymui. Planuojant ugdymo turinį jos nuolat siejamos su gebėjimų ugdymu perteikiant žinias ir supratimą apie dailės raiškos formas ir būdus.

Ugdant kompetencijų, tiek dailės, tiek bendrųjų kompetencijų dalis (nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą), ugdymo turinys yra tas pats. Kitaip tariant, dailės raiškos ir dailės pažinimo užduotys savo turiniu ugdo daugelį kompetencijų. Mokytojui svarbu išvėlyti šių kompetencijų sąsajas ir jas aptarti kartu su mokiniais, kad mokymasis būtų sąmoningas ir sėkmingas. Lentelėje matome, kaip bendrųjų kompetencijų sudedamosios dalys yra integruojamos į dailės užduotis.

Kompetencija	Kompetencijų aspektai	Raiška užduotyse
Mokėjimo mokyti kompetencija	Prisiima atsakomybę už savo mokymąsi. Supranta, kokiais etapais vyksta kūrybos procesas. Numato mokymosi tikslus ir jų siekia. Pasirenka mokymosi būdus. Geba planuoti ir apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus.	<ul style="list-style-type: none"> • mokiniai ieško kūrybinių idėjų savo aplinkoje ir dailės kūriniuose; • randa įvairios informacijos apie kūrybos būdus ir technikas; • planuoja savo kūrybinę veiklą (kuria eskizus, išsirenka geriausius, pasirenka tinkamus dailės reikmenis ir meninės išraiškos priemones); • laikosi savo plano ir jį prireikus koreguoja; • rodydami savo darbus kitiems ir juos aptardami parodo, ko išmoko, apmąsto ir įsivertina savo pasiekimus ir numato, ko norėtų mokyti ateityje.
Komunikavimo kompetencija	Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir vizualinius pranešimus, siekia, šie pranešimai būtų kitiems aiškūs, gerai matomi. Bendrauja atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją.	<ul style="list-style-type: none"> • įvairiuose šaltiniuose ieško reikiamos informacijos; • kritiškai vertina ir apibendrina surastą informaciją apie dailės kūrinius ir vizualiuosius aplinkos reiškinius; • pasakoja apie savo kūrybos ir pažinimo procesą kitiems, parengia tinkamą pristatymą; • išreiškia savo mintis ir idėjas pasirinkęs tinkamas vizualinės komunikacijos priemones; • tikslingai vartoja dailės sąvokas.
Pažinimo kompetencija	Domisi daile ir jos reiškiniais. Ieško originalių kūrybinių problemų sprendimo būdų. Kritiškai mąsto ir siekia pažinti kūrybos proceso įvairovę.	<ul style="list-style-type: none"> • įvairiuose šaltiniuose ieško informacijos; • savarankiškai pasirenka, derina tarpusavyje ir praktiškai taiko įvairius kūrybinės idėjos raiškos būdus (technikas, medžiagas, vaizdavimo būdus ir kompozicinius principus); • įsivertina savo kūrybinius pasiekimus ir numato galimybes juos tobulinti.
Socialinė pilietinė kompetencija	Gerbia tautos tradicijas, Lietuvos ir pasaulio paveldą. Gerbia ir toleruoja	<ul style="list-style-type: none"> • kuria kartu ir bendradarbiauja siekdami bendro tikslo; • gerbia ir toleruoja kitokią nuomonę;

	<p>kitus. Aktyviai dalyvauja bendruomenės kultūriniame gyvenime.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • mokosi valdyti konfliktus ir padeda vieni kitiems; • dirbdami komandoje susitaria ir įvertina rezultatus; • prisideda prie šalies ir pasaulio paveldo išsaugojimo.
Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija	<p>Rodo iniciatyvą. Nebijo rizikuoti ir išradingai ieško originalių kūrybinių sprendimų. Kūrybiškai naudojami šiuolaikinės dailės raiškos formomis.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • savarankiškai ir tikslingai renkasi šiuolaikinės dailės kūrybos priemones ir būdus; • išsako savo nuomonę apie tai, koks idėjos raiškos variantas atrodo geriausias; • analizuodami ir eksperimentuodami įgyvendina kūrybinius sumanymus; • parodo geriausią kūrybinį rezultatą.
Asmeninė kompetencija	<p>Pozityviai mąsto. Pasitiki savo kūrybiniais sugebėjimais. Geba įveikti sunkumus. Siekia užsibrėžtų tikslų.</p>	<p>Pristato savo kūrybinės veiklos rezultatą. Dalyvauja parodose su klasės draugais arba surengia asmeninę parodą mokyklos erdvėse arba interneto svetainėje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • savarankiškai pasirenka kūrybinę idėją; • numato etapus, kuriais idėja bus įgyvendinama; • stebi ir koreguoja savo veiklą, siūlo galimus jos tobulinimo variantus; • įsivertina savo kūrybinės veiklos rezultatus; • tinkamai eksponuoja savo kūrinius, parengia parodos reklamą ir informavimo priemones.
Kultūrinė kompetencija	<p>Supranta šiuolaikinės kultūros raidos tendencijas. Puoselėja artimiausios aplinkos, šalies tautinę kultūrą, pasaulio paveldą. Yra kūrybingas kultūros procesų dalyvis.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • orientuojasi kultūrinėje erdvėje, yra susipažinę su svarbiausiais kultūros paveldo objektais, dailės reiškiniais ir kūrėjais; • supranta tradicinės ir šiuolaikinės dailės raidos tendencijas ir tyrinėja jų vizualiąsias savybes; • domisi dailės kūriniais ir savarankiškai vertina tradicinės dailės ir šiuolaikinių vizualinių menų raiškos priemones, parengia pristatymą; • parengia pristatymą apie sudominusį kūrėją ar dailės reiškinį; • atsakingai naudojami kitų autorių darbais; • įžvelgia ir vertina praeities meninių stilių, tautodailės, šiuolaikinės dailės ir populiariosios kultūros įtaką savo aplinkoje; • pagarbiai ir tolerantiškai bendrauja su kitų kultūrų atstovais ir geba spręsti tarpkultūrinio bendravimo problemas; • analizuoja ir vertina kūrybinių industrijų svarbą ekonomikai.

Į kompetencijų ugdymą orientuotos užduoties pavyzdys

1 pavyzdys. Kompozicija „Šiuolaikinio žmogaus portretas“ (iš ciklo „Kūrybiniai stiliai ir vaizdavimo būdai. Žmogus dailėje“).

Užduoties aprašas (mokiniui)

Kiekvienas iš mūsų esame sukūrę daugybę fotoportretų. Kur kas sudėtingiau nupiešti, nutapyti ar nulipdyti portretą žmogaus, kurį visi atpažintų. Reikia būti pastabiam, gebėti išvelgti tik tam žmogui būdingų bruožų. Prisiminkite, kokių portretų, kokia dailės technika esate kūrę. Pagalvokite, kokį portretą – konkretaus žmogaus ar portretinės kompozicijos, perteikiančios savo žmogaus išvaizdos idealą – norėtumėte dabar sukurti. Tyrinėkite įvairiais istoriniais laikotarpiais kūrusių dailininkų (pavyzdžiui, L. da Vinčio, A. Diurerio, D. Velaskeso, Rembranto, A. van Deiko, Ž. L. Davido, E. M. Rémerio, P. Pikaso, V. van Gogo, E. Munko, G. Klimto, V. Ciplijausko, A. Varno, V. Kisarausko, V. Antanavičiaus, S. Veiverytės ir kt.) sukurtų portretų reprodukcijas. Įvardykite šių kūrinių vaizdavimo būdą (realistinis ar sąlygiškasis), apibūdinkite meninius bruožus, atraskite panašumų ir skirtumų. Apibūdinkite kūrinių kompoziciją (portretas visu ūgiu, veido profilis, grupinis portretas, biustas ir pan.), trumpai paaškindite, kokiomis priemonėmis dailininkai išreiškė kūno plastiką ir grožio idealus, kaip atsispindi žmogaus socialinė padėtis, charakterio bruožai, kokių vaizdavimo taisyklių buvo laikomasi (kaip perteikti veido bruožai, kūno proporcijos, drabužių siluetas ir detalės, šukuosena ir kt.).

Nusipieškite keletą eskizų ir, pasirinkę geriausią (tinkamiausią), komponuokite (didinkite) piešinį A3 formato popieriaus arba kartono lape. Pasirinkite jūsų idėjai tinkamas kūrybos priemones (tušas, plunksnelės, guašo arba akrilo dažai, teptukai, klizai, žirkklės, spalvotas popierius, senų spalvotų žurnalų iškarpos ir kt.) ir kurkite sumanytą kompoziciją.

Pakabinkite užbaigtą portretinę kompoziciją matomoje vietoje ir įsivertinkite savo kūrybos procesą ir rezultatą: paaškindite, kokio kūrybinio rezultato tikėjotės, kodėl pasirinkote tokį vaizdavimo būdą (realistinis arba sąlygiškasis) ir atlikimo techniką, ar pavyko perteikti pasirinktą idėją (eskizinį sumanymą), kas svarbiausia jūsų dailės kūrinyje, apibūdinkite jo kompoziciją ir meninius ypatumus. Apmąstykite, jei kurtumėte šia tema dar kartą, ką darytumėte kitaip.

Kurių kompetencijų aspektai ugdomi šia užduotimi?

Dailės kompetencija	Mokinių pasiekimai (pagal Bendrąją programą)	Raiška užduotyje
Nuostatos	Stengtis atsirinkti labiausiai patinkančias idėjas ir savitai jas perteikti. Atsakingai naudotis kitų autorių darbais.	Tyrinėja įvairiais istoriniais laikotarpiais sukurtus portretus ir ieško kūrybinių idėjų, kuria eskizus ir išsirenka geriausią.
Gebėjimai	Palyginti praeities ir dabarties dailės kūrinius pagal jų meninės kalbos ypatumus, perteikiamas idėjas. Rinktis ir taikyti tradicines ar mišriąsias dailės technikas siekiant įgyvendinti idėją.	Analizuoja ir vertina dailės kūrinių kompoziciją, meninės išraiškos priemones, apibūdina vaizdavimo būdą ir meninius bruožus. Savarankiškai pasirenka kūrybos priemones ir kuria sumanytą portretinę kompoziciją.
Žinios ir supratimas	Paaškindinti pavyzdžiais, kaip tą pačią kūrybinę idėją perteikia skirtingų meninių epochų ir krypčių dailininkai. Paaškindinti, kodėl idėjai įgyvendinti pasirinko konkrečią dailės techniką (tradicinę ar mišriąją). Atpažinti pagrindinius kompozicinius dėsningumus ir principus.	Analizuoja įvairiais istoriniais laikotarpiais sukurtus portretus ir palygina vaizdavimo būdą, nusako menines ypatybes (kompozicijos dėsningumus ir principus), pagal kurias atpažino epochą ar meno kryptį. Pasirenka vizualinę idėją ir savitai perteikia tradicinės ir/ar šiuolaikinės dailės raiškos

		priemonėmis.
Bendrosios kompetencijos	Kompetencijų aspektai	Raiška užduotyje
Mokėjimo mokytis kompetencija	Geba planuoti ir apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus.	Planuoja savo kūrybinę veiklą (kuria eskizus, išsirenka geriausius, pasirenka tinkamus dailės reikmenis ir meninės išraiškos priemones). Apmąsto ir įsivertina savo pasiekimus ir numato, ko norėtų mokytis ateityje.
Komunikavimo kompetencija	Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir vizualinius pranešimus.	Įvairiuose šaltiniuose ieško reikiamos informacijos. Kritiškai vertina ir apibendrina surastą informaciją apie dailės kūrinius ir vizualiuosius aplinkos reiškinius.
Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija	Nebijo rizikuoti ir išradingai ieško originalių kūrybinių sprendimų.	Savarankiškai ir tikslingai renkasi šiuolaikinės dailės kūrybos priemones ir būdus. Taiko tradicines ar mišriasias dailės technikas. Išsako savo nuomonę apie tai, koks idėjos raiškos variantas atrodo geriausias.
Kultūrinė kompetencija	Supranta šiuolaikinės kultūros raidos tendencijas.	Orientuojasi kultūrinėje erdvėje, supranta tradicinės ir šiuolaikinės dailės raidos tendencijas ir tyrinėja jų vizualiąsias savybes.